

“Kunsten er inkluderende, kunstmarkedet er ekskluderende”

Arja Miller, Overinspektør, Kiasma, Museet for Samtidskunst, Helsinki, Finland

Arja Miller: Hvad mener du om skolen/undervisningen?

Jani Leinonen: Skolen har givet mig mange positive oplevelser, men også mange frustrationer. På kunstakademiet satte jeg altid spørgsmålstegn ved alt. Ingen talte om magt eller om, hvorfor noget var godt eller dårligt. Det lå i luften, at vi skulle hade Juhani Palmus værker, men ingen kunne sige mig hvorfor. Så derfor arbejdede jeg i protest som praktikant hos Palmu.

Hvorfor tror du Palmu var så forhad i kunstkrede?

Selvom alle fordømte hans værker, var det i realiteten Palmu selv, der var lagt for had. Han var en karikatur af en kunstner, og hans største synd var at have høj – og den forkerte slags – mediebevågenhed. Han havde et tørklæde om halsen, en cigar i munden, og han gik i dyrt tøj. I den forstand var han som en blingbling rapper, kunstverdenens frække dreng så at sige. Måden han solgte sine værker på, var for åbenlys, og hans fremtoning udtrykte en slags 'luksuriøs forbrugerkultur'.

Føler du, at folk i kunstverdenen betragter dig med mistænksomhed?

Jeg arbejder mest uden for de traditionelle kunstkrede. Det ligger ligesom i min rolle som provokatør, at jeg skal mødes med mistro. Men jeg er først nu ved at lære, hvordan man bruger PR og til hvad. Og dog, jeg optræder kun sjældent personligt i medierne; det handler alt sammen om min rolle og mit værk.

Hvordan ser din drømmeskole ud?

Det er et vanskeligt spørgsmål. Officielt opmuntres de studerende til at tænke selv, men kritik i overmål bliver hurtigt problematisk i en skole, præcis som i samfundet. Får vi i virkeligheden lov til at sætte spørgsmålstegn ved skolesystemet eller undervisningsmetoderne? Har vi reelt mulighed for at udfordre samfundets grundlæggende doktriner? Og i hvilken grad? Prøv at overveje forskellen mellem velgørenhed og solidaritet, som Marjaana Toiviainen har skrevet om. I et samfund karakteriseret af velgørenhed, kan man give penge til de fattige, og det gør én til et bedre menneske. Men hvis vi spørger, hvorfor disse mennesker er fattige, så blander vi os i samfundsstrukturen, systemet. Det er farligt at stille sådanne spørgsmål, og man får problemer. I et solidarisk samfund forekommer fattige 'andre' ikke. Vi burde have lov til at udfordre grundlæggende antagelser, såsom den nuværende individualitets- og succeskultur i skolerne, eller overbevisningen om, at vores system er det bedste. Skoler skulle lære os at forstå, hvordan vi lærer at tro på denne ideologi. I stedet skulle vi kunne se det overordnede billede, rotteræset, hele systemet. Vi burde lære eleverne at forstå deres egen position i rotteræset og at vælge mellem positioner, vælge at være uden for systemet, eller at systemet kan ændres til noget bedre. Eleverne skulle undervises i at reflektere over spørgsmålet om, hvad samfundet er for en størrelse.

Hvilken retning burde en udvikling af skolerne tage, synes du?

Der skulle være mere kollektivitet og teamwork, flere gruppediskussioner, en dybere analyse af samfundet og dets strukturer. Det burde gøres klart for eleverne, at alt dette ikke handler om den enkelte, men om systemet. Eksempelvis forvolder økonomiske cyklusser menneskelige lidelser ganske uden hensyn til den enkelte. Vi skulle prøve at fokusere på, hvad der er galt med systemet, når det nu sker så regelmæssigt.

Hvad skal ulydighed bruges til?

Her vil jeg gerne citere Howard Zinn: "Historiens værste hændelser – folke-drab, slaveri og krig – er sket pga. lydighed": Menneskehedens problem er, at folk adlyder deres ledere pga. sult, angst eller fattigdom, og det medfører et endnu større onde. Passivitet er lydighed, ulydighed kræver aktivitet; derfor er den lidt mere besværlig.

Hvem er målgruppen for 'Skolen for Ulydighed'?

Den er et tilbud til dem, som mener, at forandring er en mulighed, samt dem, der mener, at der findes et håb om en bedre verden. Og at vi alle kan gøre noget ved det. Det handler ikke om spektakulære, heroiske bedrifter; små aktioner er også vigtige, hvis der er mange nok, der engagerer sig.

Er det finske publikum særlig modtageligt for din kunst og, hvis det er tilfældet, hvorfor?

Jeg tror ikke, finner er specielt modtagelige for ulydighed. Det er en global bevægelse, især på de sociale medier. Podemos i Spanien, Syriza i Grækenland og Occupy-bevægelsen, alle støtter de samme sag. Vi bliver nødt til at smadre samfundets pyramidestruktur. Den forandring, der kommer nedefra, er også central for *Skolen for ulydighed*. Uligheden øges alle steder, og alle steder er der nu behov for nye måder at gøre tingene på, og det er lige netop det, vores skole tilbyder. Finner er pedantiske og bureaukratiske; vi gør altid tingene lige efter bogen. I et globalt perspektiv er det finske skolesystem ganske fornuftigt. De, der er mest begejstrede for *Skolen for ulydighed*, er lærere.

Kan 'Skolen for Ulydighed' ses som en performance eller en performativ installation? Eller interaktiv folkekunst?

Jeg vil tro, at det er op til jer kunsthistorikere at definere, hvad det er. Det er svært at gætte på, hvad resultatet af et igangværende projekt kunne være. Når jeg får en idé, begynder jeg straks at overveje, hvordan den kan udføres, og hvilket medium der vil egne sig bedst til det enkelte projekt. Mine værker kan lige så godt kaldes aktivisme eller politisk lobbyarbejde, som de kan kaldes kunst. Et kunstmuseum ville vel uvægerligt gøre det til kunst.

KUNSTNEREN OG HANS ROLLE

Kan kunsten forandre?

Ja og nej. Kunsten er også problematisk. Mange tager ikke kunsten alvorligt. Kunstnerens særegne rolle blev allerede afsløret med kidnappingen af Ronald McDonald-statuen. Hvis medierne allerede fra starten havde berettet om kidnappingen som et kunstprojekt, ville ingen have taget det alvorligt. Derfor gjorde vi os umage med at præsentere den som en ægte aktion udført af aktivister og netop ikke et kunstprojekt.

Hvilken rolle spiller kollektiviteten i din kunst, hvis nogen overhovedet?

Kollektivitet betyder rigtig meget for mig. Jeg har aldrig haft det godt med at skabe unikke kunstværker alene. Alt hvad vi laver, sker kollektivt. Ingen vokser op i et tomrum, ingen får nye idéer fra ingenting. *Skolen for ulydighed* realiserer mange idéer om fællesskabet. Kunstverdenen og -markedet tillægger individet for stor vægt, hvorimod jeg gerne vil give min kunst præg af 'open source'. *Skolen for ulydighed* tilskynder folk til kollektiv handling.

Er kollektiviteten en modvægt til, at du, som kunstner, ikke desto mindre følger kunstverdenens forventninger og skaber traditionelle værker?

Jeg sidder måske lidt fast i den traditionelle rolle, men jeg forsøger for øjeblikket at bryde ud af den. Vi lever i en tid, der værdsætter individualitet. Som kunstner formedes jeg af en tid præget af postmoderne ironi og sarkasme: Der var intet engagement, ingen troede på store fortællinger. Tingene har ændret sig sidenhen, og nu forstår vi, at der alligevel findes værdier som f.eks. sandhed, retfærdighed og solidaritet, værdier som vi kan og skal bakke op om. Det har også forandret mig som kunstner. Men der eksisterer altså en kapitalistisk verden derude, som er baseret på penge.

Hvilke kunstnere har præget dig mest?

Mmm, Duchamp, og selvfølgelig Warhol, som analyserede forbrugerkulturen i sine værker, og hvis kunst var samfundets spejl. Martin Kippenberger er en slags fattigmands-Warhol; han betød rigtig meget for mig, især i studieårene. Et andet forbillede for mig var Steve Kurtz og hans Critical Art Ensemble (kunstnergruppe, tr.). Steve var min lærer; jeg lærte ham at kende, da jeg var udvekslingsstuderende i Pittsburgh i 1999-2000. Kurtz åbnede mine øjne for den politiske kunst. Han knyttede kunsten sammen med samfundet og ændringen af dette. Jeg forstod, at der var vigtigere ting på spil end at gøre op med æstetiske konventioner. Desuden skal Riiko Sakkinen nævnes som et væsentligt forbillede og samtalepartner.

Er der andre, der har haft betydning for dig?

Jeg har allerede lært utrolig meget af alle lærerne i *Skolen for ulydighed*. Det gode ved samfundsprojekter er, at jeg får mulighed for at arbejde sammen med store idémennesker. Det minder mig også om Edward Snowden, som måtte opgive alt for at kæmpe for sandheden. Der findes ikke den mindste snert af postmoderne ironi i ham. Han er en anderledes helt, som jeg beundrer meget.

PENGE OG PR

Hvad er din holdning til penge?

Det er jo noget, vi alle har brug for i denne verden. Jeg er ikke synderlig interesseret i penge. Fattige kommunister beskyldes ofte for at hytte deres eget skind og for at være misundelige. Derfor ville jeg gerne være en rig kommunist, for så ville ingen kunne beskylde mig for at hytte mit eget skind.

Jeg ville gladeligt give afkald på penge og tilslutte mig et system, som ville give social og økonomisk lighed.

Du kritiserer kapitalismen, men du anvender ikke desto mindre dens mekanismer i dit eget arbejde. Ser du en konflikt heri?

Hele verden følger kapitalismens love, herunder også jeg. Jeg elsker at male, og når jeg sælge malerier, får jeg mulighed for at finansiere andre projekter, som jeg ikke tjener penge på. Der findes ikke ét eneste visuelt formsprog i verden, som kapitalismen ikke har lagt beslag på, om det så er revolution, miljøbevægelsen eller religion. Kapitalismen benytter dem alle sammen som et middel til at sælge varer. Det er muligt at registrere et eksisterende billede eller fænomen som et trademark og begynde at tjene penge på det. I dag er det muligt at eje billedet af en kvinde i folkedragt eller et landskab, som folk har kigget på i årtusinder. Derfor er det interessant at hijacke disse billeder og bruge dem til at fortælle historier, som virksomhederne ikke ønsker at offentliggøre.

Hvad mener du om kunstmarkedet?

Kunstmarkedets fetish er den unikke genstand – at der kun findes den ene version i hele verden. Jeg sidder selv fast i den verden, jeg kan ikke løbe fra mit eget navn, som min gallerist begejstret handler med, ej heller fra mange andre af kunstmarkedets konventioner. Jeg overvejer konstant, hvordan jeg kunne lave mine projekter uden at være en individualistisk kunstner. Kunsten er inklusiv, kunstmarkedet er ekskluderende. Kunstnere ønsker at debattere livet og tage emner, der berører mennesker, under behandling, hvorimod kunstmarkedet fungerer inden for en meget snæver kreds – et værk sælges jo til en enkelt samler. Dette udgør en af de største selvmodsigelser ved at være kunstner. Men – jeg elsker genstande, og jeg elsker at male og at lave skulpturer ved brug af konventionelle teknikker.

Hvad betyder medieopmærksomheden for din karriere?

Medierne er et af mine vigtigste værktøjer. De er lidt lige som et galleri eller et museum, et sted hvor folk kan se ens budskab. Hvis man vil skabe en folkelig bevægelse, spiller de sociale medier en nøglerolle. Mangt og meget har ændret sig pga. de sociale medier. Da jeg studerede, skulle man først have en fod indenfor hos medierne, hvorimod det nu er muligt at dele vigtige ting direkte med andre, og de kan så atter bestemme, om de ønsker at sende dem videre. Men uden nogen vagthunde tilbyder de sociale medier desværre også en platform for menneskets værste sider: Chauvinisme, racisme og vold.

Hvorfra kom idéen med at bruge reklamens billedsprog og firma-brands i dine værker?

Brands og visuelle symboler udgør en væsentlig del af vores identitet. Da Elovena overvejede at erstatte finsk havre med billigere havre fra Ukraine, blev det mødt med så stor modstand, at firmaet måtte opgive tanken. Dets produkter er blevet et vigtigere nationalsymbol end flaget eller våbenskjoldet.

Vi konstruerer ligeledes vores identitet omkring produkter. Der findes produkter forbundet med enhver ideologi, der er etiske, økologiske og luksusprodukter, og der findes religiøse produkter og produkter målrettet de enkelte seksuelle minoriteter. Produkter og deres brands spiller en utrolig vigtig rolle i vores liv; derfor er de så interessante at bruge i kunsten for gennem dem at fortælle historier, som firmaerne undlader at fortælle.

Hvilket slags brand er Jani Leinonen?

Jeg ser ikke mig selv som et brand. Jeg ønsker ikke at gøre mig selv til en genstand, selvom min professionelle rolle adskiller sig fra mit virkelige jeg. Min rolle ligner snarere en skuespillers.

Ser du dig selv som en hofnar? Er Ronald et slags selvportræt?

Man kan selvfølgelig godt opfatte Ronald som et selvportræt, men jeg synes, det er mere interessant at opfatte kunstnere som hofnarre. En nar griner og græder på samme tid. Gennem humoren kan han behandle tabuer, skønt selv en nar kan gå for vidt og tabe hovedet. Humoren er bestemt et vigtigt element i mine værker.

Humoren gør det muligt for mig at behandle svære emner. Eksempelvis går ironi og kynisme hånd i hånd i de tiggerskilte, jeg indsamlede. De forgyldte rammer gør værkerne kyniske, men omvendt kan kynisme også fremkalde medfølelse i betragteren, et ønske om ikke at deltage i at sætte fokus på andres lidelser i forgyldte rammer.

Er du bange for, at dit hoved en dag vil rulle?

Min ven Riiko Sakkinen har en god måde at sige det på: Efter den revolution, jeg længes efter, er det os kunstneres hoveder, der kommer til at rulle først. Men man kan ikke kontrollere alting, især ikke i de sociale mediers tidsalder. Det var kidnapningen af Ronald og *Hunger King* konkrete eksempler på. Bureaukратиets og politikernes reaktion på dem var ganske uforudsigelig.